

26 maart 2019.

Aan de ministers I. van Engelshoven, A. Slob en de leden van de Commissie OCW van de Tweede Kamer der Staten-Generaal met basisonderwijs in portefeuille

Geachte,

De WSK heeft kennisgenomen van brief 27.923-345 van de regering, van de daarbij aangehechte verslagen *Optimale inrichting van lerarenopleidingen* en *Specialisatiemogelijkheden in lerarenopleidingen* en van de brief van minister Slob van 29 januari over Cito's normeringsonderzoek in verband met *'Kleuter in beeld - Taal'* van het Cito.

In onze brief van 5 februari lieten we u weten dat we ons ernstig zorgen maken over de uitwerking van het Regeerakkoord inzake 'verbod op statistisch genormeerde toetsen' en 'differentiatie aan de pabo's 'Jong Kind' en 'Ouder Kind'.

We waren toen niet in de gelegenheid om hierop een uitvoerige reactie te geven, omdat de brief en onderzoeksgegevens ons pas op 23 januari hebben bereikt.

In deze brief vindt u een uitwerking van onze zorgpunten; §1 betreft de pabodifferentiatie en §2 het testverbod.

1 Het wel of niet differentiëren aan de pabo's tussen 'Jong Kind' en 'Ouder Kind'

1.0 De belangrijkste termen worden in haaks op elkaar staande betekenissen gebruikt

Alvorens we brief 27.923-345 van de regering en de onderzoeksverslagen bespreken, willen we u attenderen op het gebruik van de belangrijkste termen in haaks op elkaar staande betekenissen. Dat verschil vormt een belangrijk onderdeel van het probleem aangaande de differentiatie tussen 'Jong Kind' en 'Ouder Kind'.

De WSK verstaat onder 'ontwikkeling' en 'jong kind' namelijk iets anders dan het LOBO en de meeste pabo's. Ziet u de bijlagen I (over 'ontwikkeling') en II (waarin we naast die twee termen ook nog zes andere hebben uitgewerkt).

Dat dit niet een soort academische haarkloverij is, maakt het gesprek tussen minister Van Engelshoven en de Tweede Kamer van 24 januari 2019 duidelijk. De minister is redelijk tevreden met wat er op de pabo's ten aanzien van het jonge kind gebeurt: *'We zien in die onderzoeken eigenlijk terug dat er al op heel veel plaatsen goed gewerkt wordt met differentiatie, zowel ten aanzien van het jonge kind op de pabo als [...]'* (Kamerstuk 27 923 – 356; <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27923-356.html>, p.36).

In werkelijkheid klagen begeleiders van stagiaires in de groepen 1/2 nog steeds over het gebrek aan kennis van hun stagiaires ten aanzien van de psychologische en neurologische ontwikkeling van het jonge kind, waar we in bijlage I een voorbeeld van geven.

1.1 Brief 27.923-345 van 16 januari 2019 van de regering aan de Tweede Kamer

A Andere tekst dan in het regeerakkoord

De regering schrijft: *'Flexibiliteit houdt ook in dat binnen opleidingen wordt gedifferentieerd als dat aansluit bij de behoefte van studenten en scholen of als dat andere of nieuwe groepen studenten naar de lerarenopleidingen trekt. Naar aanleiding van de passage daarover in het regeerakkoord zijn door ResearchNed en Qompas twee onderzoeken uitgevoerd' (p.5)'.*

De WSK staat uiteraard positief tegenover de aansluiting van de pabocurricula bij de behoefte van studenten en scholen en tegenover het aantrekken van andere of nieuwe groepen studenten naar de pabo's. De passage in het regeerakkoord gaat echter over iets anders en luidt:

We differentiëren in de lerarenopleidingen. Er komen specialisaties die zich richten op jongere en oudere [...] kinderen.

Dit punt staat evenals de twee andere punten over het kleuteronderwijs niet toevallig in het regeerakkoord, want het heeft een voorgeschiedenis¹:

1. Op 9 april 2013 hebben we de Tweede Kamer het zwartboek *Kleuters in de knel!* aangeboden.²
2. Op 21 februari 2016 schetste De Monitor de treurige situatie in de groepen 1 en 2.³
3. Op 15 maart 2016 heeft de Tweede Kamer uitgesproken dat het curriculum voor de groepen 1 en 2 niet op het niveau van het schoolkind zou dienen te staan maar op het niveau van de kleuter.⁴
4. Op 7 september 2016 heeft de Tweede Kamer een Rondetafelgesprek over het kleuteronderwijs gehouden.⁵
5. Op 14 december 2016 liet een peiling op het Ministerie van OCW overduidelijk zien dat alle aanwezige kleuterleerkrachten van mening waren dat de pabo's geen startbekwame docenten afleveren. Bijna alle aanwezige pabodocenten deelden die mening, zij het in iets minder sterke mate.⁶
6. Het onderzoek van Kamerlid M. Rog van begin 2017 liet duidelijk zien dat de leerkrachten van de groepen 1 en 2 van mening zijn dat de pabo's structureel studenten onvoldoende opleiden tot startbekwame leerkrachten voor de groepen 1 en 2 en dat er – in het verlengde hiervan – behoefte is aan een 'aparte lerarenopleiding voor het jonge kind'.⁷

Na de publicatie van het regeerakkoord op 10 oktober 2017, is daar nog een reden bijgekomen:

7. Op 18 februari 2018 deed Radio 1 in het programma *Opgejaagd* verslag van het werken in en met een kleutergroep; daaruit bleek dat er door de kleuters nauwelijks meer gespeeld wordt maar dat er op allerlei niet kleutergerichte manieren zoals stilzitten, stil zijn, werkbladen enzovoort vruchteloze pogingen worden gedaan om ze klaar te stomen voor groep 3.⁸

Die passage in het regeerakkoord staat daar dus om eindelijk de wantoestanden in het onderwijs aan het jonge kind op te gaan lossen. Positieve bijeffecten juichen we toe, maar eerst dienen bovenstaande problemen opgelost te worden en vooralsnog lezen we daar niets over in brief 27.923-345. Sterker, we begrijpen daaruit dat er wat de regering betreft vooralsnog geen aanzet tot een verplichte differentiatie 'Jong Kind' - 'Ouder Kind' komt.

B Geen verbetering, maar andere benaming van de gangbare praktijk

De regering schrijft: *'Uit het onderzoek van ResearchNed blijkt dat de pabo's [...] al veel differentiëren en verschillende specialisaties bieden. Er zijn nog wel verbeteringen mogelijk. Bestaande specialisaties kunnen bijvoorbeeld verder inhoudelijk worden ingevuld. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om meer specifieke kennis over de ontwikkeling van het jonge kind' (p.5)'.*

Wat de brief een mogelijkheid tot verbetering noemt, is in onze ogen geen verbetering van het bestaande aanbod, maar slechts een andere benaming van de gangbare praktijk.

We vallen de regering echter volledig bij wanneer zij stelt dat een mogelijke verbetering bestaat uit *'meer specifieke kennis over de [psychologische] ontwikkeling van het jonge kind'*. Die kennis heeft de afgelopen decennia helaas ten onrechte aan de curricula van de meeste pabo's ontbroken en voor het grootste deel de problemen in het onderwijs aan kleuters veroorzaakt.

C Specialisatie 'Jong Kind'

We hopen dat we de brief van de regering hebben misverstaan en dat de regering de in het regeerakkoord vastgelegde afspraak over de differentiatie aan de pabo's alsnog doorvoert. Wij zouden in dit verband graag de volgende punten gerealiseerd zien:

- Toelating tot de pabo met minimaal een havo of mbo-4 pakket. We zijn tegen aanvullende toelatingseisen zoals een rekentoets.
- Een ongedeelde eerste periode waarin iedere student dezelfde basisopleiding volgt. Verplichte vakken dienen onder andere de psychologische en neurologische ontwikkeling van het kind van 0 tot 13 jaar op

zintuiglijk, motorisch, emotioneel, sociaal en cognitief domein te zijn en het observeren en duiden van de observaties van kinderen tussen 4 en 13 jaar.

- Na het ongedeelde gedeelte van de studie kiest de student voor de specialisatie 'Jong kind' of 'Ouder kind'.

Als inspiratiebron voor de inhoud van de specialisatie 'Jonge Kind' kan de Wet op het Kleuteronderwijs van 1955 als uitgangspunt dienen. Sinds 1955 is uiteraard veel veranderd, maar de kleuter is ook in 2019 nog steeds een kleuter en daar waar het gaat om de basale kennis van de kleuterperiode is sindsdien veel kennis verloren gegaan en dit dient hersteld te worden.

Leerkrachten die het wenselijk achten om zo breed mogelijk inzetbaar en deskundig te zijn, worden in staat gesteld voor de tweede specialisatie een inhoudelijk goede, maar verkorte nascholing te volgen.

1.2 Onderzoeksverslag *Optimale inrichting van lerarenopleidingen* (Qompas, oktober 2018)

In bijlage III bespreken we drie punten uit dit onderzoeksverslag.

Voor het overige hopen we dat de regering haar voordeel doet met bevindingen en conclusies uit *Optimale inrichting van lerarenopleidingen*. Hoe positief ook, eventueel te nemen maatregelen kunnen nooit genoeg bijdragen aan een oplossing van de problemen in het onderwijs in de groepen 1 en 2. Om die op te kunnen lossen is het beslist noodzakelijk om aan de pabo's de afstudeerrichtingen 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' aan te bieden. Ziet u verder §1.1, C hierboven.

1.3 Onderzoeksverslag *Specialisatiemogelijkheden in lerarenopleidingen* (ResearchNed, december 2018)

In bijlage IV bespreken we twee hoofdpunten en zestien kleinere punten uit dit onderzoeksverslag.

Wij merken hierbij op dat in het onderzoek geen aandacht is besteed aan de verschillen in kerntermen over ontwikkeling en 'jonge kind' waardoor in de vraagstelling:

1. Niet de juiste vragen zijn gesteld.
 2. Antwoorden niet bruikbaar zijn vanwege strijdige betekenissen (zie u bijlage II).
 3. Niet de juiste personen zijn bevraagd. Immers, volgens het onderzoeksverslag heeft ResearchNed de opdracht van het ministerie van OCW 'onderzocht met:
- een analyse van de curricula van opleidingen aan de hand van informatie op websites, in studiegidsen en Onderwijs- en Examenregelingen;
 - interviews met tien pabo's en zeven faculteiten met tweedegraads lerarenopleidingen;
 - een enquête onder leraren en schoolleiders in het po en vo;
 - een enquête onder vierdejaars studenten en recente alumni van pabo's;
 - bevraging van 25 directie-/stafliden, teamleiders en docenten bij elf mbo-instellingen' (p.5).

Bevragen kleuterleerkrachten

We missen in de lijst van ondervraagden de leerkrachten van de groepen 1 en 2. Zij zouden volgens de WSK naast pabomedewerkers als rechtstreeks betrokkenen in de eerste plaats ondervraagd dienen te zijn. De kleuterleerkrachten zijn de stagebegeleiders en melden immers al vele jaren dat er vele problemen aan hun werk kleven, waar ze in de eerste plaats de pabo-opleidingen verantwoordelijk voor houden:

- Zij zijn het die hun stagiaires zo veel mogelijk de hoofdlijnen van de psychologische ontwikkeling van het kind in en rond de kleuterfase bijbrengen, terwijl dat op de pabo hoort te gebeuren;
- Zij zijn het die collega's, die recent afgestudeerd zijn, in de loop van de tijd de psychologische ontwikkeling van het kind in en rond de kleuterfase bijbrengen, terwijl dat uitvoerig op de pabo hoort te gebeuren.
- Jongere kleuterleerkrachten geven hierbij ook vaak zelf aan niet goed genoeg opgeleid te zijn, wat als een extra tekortkoming wordt ervaren bij het begeleiden van van stagiaires.

Andere onderzoeksopzet

Wij hebben u in de brief van 5 februari laten weten hoe een onderzoeksopzet eruit zou kunnen zien

- aan de pabo's dienen andere vragen gesteld te worden dan in het onderzoek van ResearchNed is gebeurd, en wel de vragen die wij suggereren;
- aan kleuterleerkrachten dient een aantal specifieke vragen gesteld te worden.

Onderzoek in de geest van ons voorstel is volgens ons de enige weg om de problemen die er spelen bloot te leggen en de juiste argumenten zorgvuldig boven water te krijgen.

We weten hoe belangrijk het is in een onderzoek om de juiste vragen te stellen aan de juiste personen. Omdat we niet de indruk hebben dat dit is gebeurd blijven we achter met een aantal vragen over dit onderzoek:

- Wie heeft de onderzoeksvragen geïnitieerd?
- Wie heeft bepaald welke groepen geïnterviewd dienden te worden?
- Het is verbijsterend om te lezen dat daar waar eindelijk een cruciale vraag wordt gesteld, namelijk *‘de mate waarin startende leerkrachten zijn voorbereid op de onderbouw volgens vóór 2013 afgestudeerden’*, de uitkomst is berekend over de leerkrachten 1 t/m 8 en dat de uitkomst van de antwoorden van de kleuterleerkrachten hierin niet apart is verwerkt, (zie *bijlage IV punt 14*), terwijl de onderzoekers deze cijfers wel hebben. Waarom is deze uitslag niet in het onderzoeksverslag opgenomen en verwerkt terwijl dit juist een heel andere uitkomst geeft. Wie heeft hiertoe besloten?
- Wie is eindverantwoordelijk voor het interpreteren van de vragen en het uiteindelijke verslag?
- Waarom vinden we geen verslag van het gesprek dat met specialisten ‘jonge kind’ zou hebben plaatsgevonden? (*bijlage IV punt 16*)?

2 Brief van minister Slob van 29 januari over Cito’s normeringsonderzoek in verband met Citotoets Dubbelzinnigheid in de term ‘toets’

De WSK heeft vanaf het begin gewezen op een dubbelzinnigheid in de term ‘toets’. Zo hebben we al op 27 november 2017 aan de heer Slob geschreven: *‘we geven u in overweging om binnen het begrip “toets” een onderscheid te maken tussen proeven aan de ene kant, zoals de tekenproef “Teken jezelf”, en een test. Het resultaat van een proef is altijd te duiden in een psychologisch kader en zegt daadwerkelijk iets over de ontwikkeling van dat kind. Het resultaat van een test daarentegen is een afwijking van een gemiddelde, die niets over de individuele ontwikkeling van dat kind zegt. Het lijkt ons wenselijk dat er in elk geval in de groepen 1 en 2 geen tests meer mogen worden afgenomen en nog wel proeven.’*

Ziet u verder bijlage V.

Met vriendelijke groeten,

de kerngroep van de WSK

Aanhechtingen

Brief van de WSK aan het LOBO van 15 maart 2017

De suggesties van 22 april 2017 voor de herijking van de kennisbasis Generiek

Brief van de WSK aan het LOBO van 5 maart 2018

Kernvragen volgens de WSK voor goed onderzoek naar de differentiatie ‘Jong Kind’ – ‘Ouder Kind’ van 5 februari 2019

Bijlage I Voorbeeld van een psychologische ontwikkeling

Dat ontwikkelingsfasen bestaan is betrekkelijk eenvoudig aan te tonen. Dat kan door vrije observaties van zichtbaar gedrag te plaatsen in de lijn van de psychologische ontwikkeling. Het kan ook met proeven, waarvan we hieronder een voorbeeld geven, de schrijfproef.

Om het bestaan van ontwikkelingsfasen aan te tonen krijgen kinderen in een breed leeftijdsbereik, bijvoorbeeld 3-8 jaar, exact dezelfde opdracht. Tevoren weten we al dat alleen de oudste kinderen de opdracht zullen uitvoeren op de manier die naar de beste wetenschappelijk inzichten juist is – in de schrijfproef schrijft het kind dan consequent van links naar rechts, verwisselt het geen letters en spiegelt het niet (zie afbeelding 1d).

De verklaring voor de verschillende reacties in de schrijfproef laten we hier rusten omdat ze er voor het aantonen van het bestaan van ontwikkelingsfasen niet werkelijk toe doet. Wel merken we op dat met dit soort proeven aangetoond wordt of kinderen toe zijn aan schoolse activiteiten.

Niet alleen in de schrijfproef blijken er stelselmatig niet-juiste reacties aan de juiste reacties vooraf te gaan, en wel tussen gemiddeld 3 jaar en 6,5 jaar altijd drie onjuiste reacties, maar dat blijkt ook in alle andere proeven het geval te zijn. Dit feit is alleen te verklaren door aan te nemen dat ontwikkelingsfasen bestaan, in die zin dat alle kinderen vanuit vaste, elkaar opvolgende psychologische structuren reageren, waarmee ze zichzelf, hun sociale omgeving en de wereld leren te begrijpen.

De schrijfproef

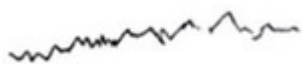
Kinderen tussen 3 en 8 jaar krijgen de opdracht hun naam te schrijven. Dat levert vier soorten reacties op:

De jonge peuter (gemiddeld 3 jaar – 3 jaar en 9 maanden) zet krabbel op krabbel; zie afbeelding 1a.

De oudere peuter (gemiddeld 3 jaar en 9 maanden – 4,5 jaar) laat figuren terugkeren maar die komen niet met vaste klanken overeen; zie afbeelding 1b.

De kleuter (gemiddeld 4,5 jaar – 6,5 jaar) spiegelt letters; zie afbeelding 1c.

Het jonge schoolkind (gemiddeld 6,5 jaar – 8,5 jaar) schrijft letters zonder te spiegelen; zie afbeelding 1d.

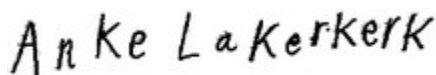
Afbeelding 1a. Lotta van 3 jaar en 3 maanden schrijft haar naam.

Afbeelding 1b. Anke van 4 jaar en 1 maand schrijft haar naam en die van haar zus Mireille.

Afbeelding 1c. Bo van 5 jaar en 4 maanden schrijft haar naam en die van haar vriendinnetje Indy.

Afbeelding 1d. Anke Lakerkerk van 7 jaar en 1 maand schrijft haar voor- en achternaam.

In het Nederlands onderwijssysteem is sedert vele jaren het feit ontkend of genegeerd dat ontwikkelingsfasen bestaan, in die zin dat alle kinderen vanuit vaste, elkaar opvolgende psychologische structuren (waarmee ze zichzelf, hun sociale omgeving en de wereld leren te begrijpen) reageren. Deze ontkenning en/of negatie heeft met name in het kleuteronderwijs voor veel problemen gezorgd.

Bijlage II Termen worden op haaks op elkaar staande manieren gebruikt

De belangrijkste termen in het punt 'wel of niet differentiëren tussen 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' worden door de WSK die meer dan 3.500 leerkrachten vertegenwoordigt, anders verstaan dan door het LOBO en de meeste pabo's. We zetten de acht belangrijkste termen in twee kolommen naast elkaar. – Onze brochure 'Minimale competenties voor de beginnende kleuterleerkracht' (18 april 2015) is er een concrete uitwerking van; ziet u www.wsk-kleuteronderwijs.nl/pabo-brochure/.

Volgens de WSK	Volgens het LOBO en de meeste pabo's
Ontwikkeling <i>Ontwikkeling (van binnenuit)</i> Kwalitatieve verandering van binnenuit van de ene psychologische structuur naar de andere. Voorbeeld 1. Een kleuter kan van 1 tot 20 tellen maar niet terug van 20 naar 1; een jong schoolkind kan vooruit én achteruit tellen. Voorbeeld 2. Een kleuter tekent een schoorsteen op een schuin dak als ; een jong schoolkind als . Voorbeeld 3. Een oudere peuter tekent zichzelf als koppoter; een kleuter als mensfiguur met allerlei vertekeningen; een jong schoolkind als tot volwaardig mensfiguur.	Ontwikkeling <i>Ontwikkeling (van buitenaf)</i> 'Ontwikkelen' wordt uitgelegd als kwantitatief en op gedragsniveau door meer kennis en vaardigheden van buitenaf in te brengen. Methodes en gedragingen worden door volwassenen bij het kind ingeprent, door het eisen te stellen en door het aan te zetten tot het uitvinden van nieuwe variaties. Voorbeeld. Het aanleren van letters aan kleuters, met de bedoeling ze sneller te leren lezen, maar die ze na een vakantie weer zijn vergeten omdat ze er nog niet aan toe waren.
Spel <i>Vrij spel waarin het kind vanzelf leert.</i> Als het kind vrij speelt, heeft het geen ander doel dan om zichzelf te vermaken omdat de motivatie van binnenuit komt. Daardoor is het gehele kind betrokken, heeft het veel bewegingsvrijheid en kan het veel kiezen, terwijl de leerkracht zich terughoudend opstelt en hoofdzakelijk voor een veilige uitdagende omgeving en een goed sociaal klimaat zorgt. Vrij spel is een activiteit die het kind naar vorm, inhoud en tijdsduur zelf bepaalt. In dat vrije spel komt het kind voortdurend iets nieuws tegen: - Het wil twee vloeistoffen van fles laten wisselen, probeert ze in één keer in elkaar over te gieten, maar ziet dat het niet gaat. Wat nu? - Het ziet boomblaadjes in een plas drijven en legt er zijn slipper bij. Wat gaat er gebeuren? - Het ziet lieveheersbeestjes tussen het gras, kijkt nauwkeuriger en ziet nog meer beestjes. Wat zijn dat voor beestjes, wat doen ze, laten ze zich makkelijk pakken, kunnen ze vliegen, steken of bijten ze? Het vrij spelende kind vergaart voortdurend kennis, die hij zijn leven lang niet zal vergeten, omdat hij alles zelf heeft mogen ontdekken. Zijn leergierigheid blijft op hoog niveau, iets waar hij, en zijn latere leerkrachten zijn hele verdere schoolloopbaan van zullen profiteren.	Spel <i>Als opmaat voor het aanbieden van leerstof.</i> Ook als het kind vrij speelt, is er geregeld een onderwijsdoel, dat behaald moet worden. De motivatie komt vanuit een beloning door de leerkracht, of is verborgen in het materiaal dat je doorgaans maar op één manier 'goed' kunt gebruiken. De keuze is beperkt tot spelvormen, die voor het latere leren nuttig worden geacht. De rol van de leerkracht is sturend. Zij breekt in op het vrije spel om het kind tot activiteiten te brengen, waar het neurologisch en psychologisch vaak nog niet aan toe is. Voorbeeld 1. Een kind van vijf speelt taartenbakkertje en wordt door zijn juf bewogen (en in zijn spel onderbroken) om haar bestelling op te schrijven. Het kind voldoet aan het door de leerkracht gewenste resultaat, maar ontwikkelt zich er niet aantoonbaar door. Het is zelfs mogelijk/denkbaar dat het kind door deze aanpak zijn eigen initiatief verliest en afhankelijk wordt van opdrachten en suggesties van leerkrachten. Voorbeeld 2. Het is tijd voor het vrije spel, maar de kleuter die nog niet zo goed kan tellen moet een werkblad met teloefeningen doen. Voorbeeld 3. De leerkracht gebruikt de tijd van het vrije spel om de kinderen individueel, of in groepjes oefeningen te laten doen, zodat ze die kan afvinken op haar observatielijst.

Observeren <i>Kijken op welk niveau het kind is.</i> Waarnemen van het gedrag van het kind en dat duiden in termen van zijn psychologische structuur. Bijvoorbeeld, Hoe leest Ilse, die de woorden ILSE, MAMA en PAPA kan schrijven, het woord LIP? Doet ze dat als 'L, i, p' (niet leesrijp), 'L, i, p; lip' of 'Lip' (mogelijk leesrijp). Zowel het ontwikkelingsproces als het onderwijsproces staan centraal: het observeren maakt het ontwikkelingsproces duidelijk en ondersteunt het onderwijsproces, doordat het observeren waarborgt dat het kind opdrachten op zijn ontwikkelingsniveau krijgt aangeboden.	Observeren <i>Kijken naar een gunstig aanbiedingsogenblik</i> Aan de meeste pabo's betekent 'observeren' tegenwoordig, kijken naar de gelegenheid om het kind een opdracht te geven bóven zijn ontwikkelingsniveau. Onderwijskundigen omschrijven observeren, als 'doelgericht zoeken naar ontwikkelingssignalerende gegevens, daarbij gaat het volgens hen om 'ontwikkelingsmogelijkheden van het kind in de richting van de gewenste activiteit'. Voorbeeld: zoeken naar mogelijkheden om kleuters die winkeltje spelen boodschappenlijstjes te laten schrijven.⁶
Kunnen Zelfstandig tot iets in staat zijn.	Kunnen Met andermans hulp tot iets in staat zijn.
Leren Nieuwe kennis verwerven door zelfstandig vanuit intrinsieke motivatie met iets aan de slag te gaan.	Leren Nieuwe kennis van buitenaf aanbrengen.
Leerkracht Een leerkracht is in eerste instantie iemand die een kind in zijn ontwikkelings- en leerproces begeleidt en de daarbij horende kennis en vaardigheden aanbiedt.	Leerkracht Een leerkracht is in eerste instantie iemand die een kind vanuit vooraf bepaalde doelen kennis en vaardigheden bijbrengt.
Doorgaande lijn <i>De natuurlijke ontwikkeling van het kind is het uitgangspunt</i> in het onderwijs. De doorgaande lijn wordt bepaald door de opeenvolgende ontwikkelingsfasen die doorlopen worden vanaf de geboorte tot ver in de volwassenheid. Het onderwijs heeft als doel dit ontwikkelings- en leerproces te begeleiden, daarom dient dus het kind en niet de lesstof centraal te staan.	Doorgaande lijn <i>De leerdoelen zijn het uitgangspunt.</i> Het onderwijs en de leerkrachten moeten voldoen aan het vastleggen en vast omschrijven van leerstapjes en leerlijnen. De doorgaande lijn zit in het stap voor stap volgen van de bakens waarlangs het onderwijs wordt aangeboden om de vooraf vastgestelde doelen te bereiken.
Jong kind Een jong kind is een kind dat globaal genomen als oudere peuter (gemiddeld 3 jaar en 9 maanden – 4,5 jaar) op de basisschool komt, dan ongeveer twee jaar kleuter is (gemiddeld 4,5 – 6,5 jaar) en dan ongeveer twee jaar een jong schoolkind is (gemiddeld 6,5 – 8,5 jaar). Elk kind doorloopt deze fasen op alle ontwikkelingsdomeinen, maar elk kind in zijn eigen tempo: er zijn vroege en late kinderen. Het ontwikkelt zich van binnenuit en wordt daarin begeleid door volwassenen die het goed observeren om zo óp zijn niveau leerstof aan te bieden, en het zonder gevaren vrij laten spelen.	Jong kind Een jong kind heeft een bepaalde kalenderleeftijd (doorgaans tot 7 jaar) en/of zit in een bepaalde schoolgroep (doorgaans 1, 2 of 3). Óf er bestaat geen psychologische ontwikkeling óf die bestaat wel maar die mag men negeren. Het ontwikkelt zich van buitenaf, namelijk door aanbod van volwassenen die het observeren om gunstige aanbiedingsogenblikken te vinden voor leerstof die volgens de WSK bóven zijn niveau ligt, en gebruiken zijn vrije spel als opmaat voor het aanbieden van leerstof. Als het die met hulp beheerst, kan het iets.

Bijlage III Drie punten uit het onderzoeksverslag *Optimale inrichting van lerarenopleidingen*

We beperken ons tot drie punten uit dit onderzoeksverslag

A. Het onderzoeksverslag schrijft: *‘Een van de voorgenomen maatregelen is om in deze kabinetsperiode te differentiëren in de lerarenopleidingen, waarbij er specialisaties komen waarbij studenten zich kunnen richten op jongere en oudere kinderen [...]. Het kabinet hoopt hiermee de interesse in lerarenopleidingen te verhogen en het beroep van leraar aantrekkelijker te maken voor zowel mannen als vrouwen’ (p.3; een bijna gelijkluidende passage staat op p.13).*

Volgens de WSK zou het eerste doel moeten zijn, het wegnemen van de problemen in het kleuteronderwijs die zijn ontstaan door de gebrekkige kennisoverdracht op de pabo en de foute aanname, dat ontwikkeling van buitenaf kan plaatsvinden. De hoop om de interesse in de lerarenopleiding te verhogen en het beroep van leraar aantrekkelijker te maken voor zowel mannen als vrouwen zijn slechts positieve bijeffecten van een differentiatie.⁹

B. Het onderzoeksverslag schrijft: *‘Het regeerakkoord (2017) dient als vertrekpunt voor het huidige onderzoek waarbij het doel is om inzicht te krijgen in hoe verschillende (sub)doelgroepen gemotiveerd kunnen worden om te kiezen voor een lerarenopleiding. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft Qompas gevraagd om een motieven- en vignettenonderzoek uit te voeren waarin havisten, vwo’ers en mbo-4 studenten inschatten onder welke voorwaarden zij meer geneigd zijn om voor een lerarenopleiding te kiezen en welke motieven en barrières zij ervaren met betrekking tot de keuze voor een lerarenopleiding voor het primair [...]’ (p.13).*

We verwijzen terug naar §1.1, A hierboven: in het licht van de voorgeschiedenis van de passage *‘We differentiëren in de lerarenopleidingen. Er komen specialisaties die zich richten op jongere en oudere [...] kinderen’* in het regeerakkoord is het wegnemen van reeds vele jaren bestaande problemen in het kleuteronderwijs de hoofdreden voor het structureel instellen van de specialisaties ‘Jong Kind’ en ‘Ouder Kind’ aan de pabo’s. Daarbij hadden eerst en vooral leerkrachten van de groepen 1 en 2 als proefpersonen benaderd dienen te worden en niet havisten, vwo’ers en mbo-4 studenten. Die eersten zijn bij uitstek deskundig op het gebied van de psychologische ontwikkeling van het jonge kind en in het werken met kinderen in verschillende fasen van hun psychologische ontwikkeling. Havisten, vwo’ers en mbo-4 studenten daarentegen weten doorgaans weinig tot niets van die ontwikkeling en zelfs pabo-studenten die stage doen in groep 1 en/of 2 zijn doorgaans handelingsverlegen omdat ze aan hun pabo niet, onvoldoende of onjuist zijn ingelicht over de ontwikkeling van het jonge kind.

C. Het onderzoeksverslag schrijft: *‘Bij alle lerarenopleidingen basisonderwijs is het al mogelijk voor studenten om zich te specialiseren in het lesgeven aan jonge of oudere kinderen. Mogelijk zijn studiekeuzers niet op de hoogte van de differentiaties binnen de pabo en verandert hun overwegingsintentie wanneer zij op de hoogte zijn van de mogelijkheden om te specialiseren’ (p.22).*

We verwijzen terug naar §1.1, B en bijlage II: de meeste pabo’s verstaan onder ten minste acht begrippen, waaronder ‘ontwikkeling’, ‘leren’, ‘observeren’ en ‘leerkracht’, iets anders dan de WSK. Daarom is het niet juist om te stellen dat men zich nu al aan de meeste pabo’s kan ‘specialiseren in het lesgeven aan jonge of oudere kinderen.’ Aan de meeste pabo’s is het zo dat men in beide ‘specialisaties’ in dezelfde onderwijskundige basisvaardigheden wordt onderwezen maar geacht wordt het geleerde alleen op een andere leeftijdsgroep met andere lesjes toe te passen, terwijl naar onze mening een ‘Jong Kind’-specialist iets heel anders zou moeten leren dan een ‘Ouder Kind’-specialist omdat oudere peuters, kleuters en jonge schoolkinderen in neurologisch en psychologisch opzicht in een andere fase van ontwikkeling zijn en daarom anders begeleid dienen te worden.

Bijlage IV Twee hoofdpunten en zestien kleine punten uit het onderzoeksverslag *Specialisatiemogelijkheden in lerarenopleidingen*

In de punten A en B bespreken we twee hoofdpunten en in punt C zestien kleinere punten uit dit onderzoeksverslag.

A. Het onderzoeksverslag schrijft: *'In het regeerakkoord is afgesproken dat de tweedegraads lerarenopleidingen voor de algemene vakken en de pabo's specialisaties bieden aan hun studenten. Bij de pabo's gaat het om (de versterking van de grotendeels al langer bestaande) specialisaties jonge en oudere kind (('Jonge Kind' en 'Ouder Kind')) [...]. Doel van deze afspraken is om de lerarenopleidingen aantrekkelijker te maken voor potentiële studenten en andere doelgroepen. Daarnaast speelt in het po mee dat het kleuteronderwijs als een deels andere discipline wordt gezien dan lesgeven aan oudere leerlingen en het nodig is om aankomend leraren specifieke kennis en vaardigheden aan te leren die nodig zijn om te werken in de verschillende bouwen' (p.5).*

Aan de meeste pabo's bestaan geen al langer bestaande specialisaties 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' in de zin van het zich van binnenuit ontwikkelende kind. In tegendeel, we zien vrijwel altijd dat ze zich richten op het van buitenaf kennis en vaardigheden bij te brengen kind. Deze benadering van het kind heeft geleid tot de bestaande problemen in het kleuteronderwijs, die we in §1.1, A hebben samengevat. De bestaande specialisaties dienen dus zeker niet versterkt te worden maar vanuit een totaal ander besef te worden opgebouwd.

Het doel van de afspraken in het regeerakkoord is dan ook niet om de lerarenopleidingen aantrekkelijker te maken voor potentiële studenten en andere doelgroepen, maar om de problemen in het kleuteronderwijs op te lossen. Door te differentiëren naar twee afstudeerrichtingen 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' hopen en verwachten wij dat er meer studenten naar de pabo's zullen komen en meer leerkrachten in het onderwijs zullen blijven, maar dat zijn dan gunstige bijeffecten en geen doel op zich.

Met de zinsnede dat *'het kleuteronderwijs als een deels andere discipline wordt gezien dan lesgeven aan oudere leerlingen'* plaatst het verslag zich in de eerste kolom in bijlage II. In die lijn dient de differentiatie 'Jong Kind' – 'Ouder Kind' er dan ook te komen.

Met de zinsnede dat *'het nodig is om aankomend leraren specifieke kennis en vaardigheden aan te leren die nodig zijn om te werken in de verschillende bouwen'* is het verslag in strijd met zichzelf want bepleit het volgens ons juist een ongedifferentieerde pabo. Van onze kant bepleiten we een ruimhartige mogelijkheid voor leerkrachten met bevoegdheid 'Jong Kind' zich alsnog in 'Ouder Kind' te bekwamen, en omgekeerd; zie §1.1, C.

B. Het onderzoeksverslag schrijft: *'Uit de onderzoeksresultaten blijkt een duidelijke behoefte aan inhoudelijke, thematische verdieping in de specialisaties, het meest sterk voor het jonge kind. De inzet bij de pabo's is vanaf 2013 gericht op versterking van de leeftijdsspecialisaties en de borging dat die specialisaties voldoen aan minimumeisen wat betreft omvang (60 studiepunten) en thematische invulling. Hiertoe zijn door het landelijk overleg van pabo's (LOBO) richtlijnen opgesteld, die blijkens dit onderzoek door pabo's ook zijn benut als richtinggevende kaders. Anno 2018 is vast te stellen dat alle pabo's in de eerste studiejaar een inhoudelijke en praktische oriëntatie bieden op de verschillende bouwen in het onderwijs. Daarna is er bij elke pabo een specialisatiemogelijkheid JK of OK. Deze beslaat meestal minimaal 60 studiepunten' (p.5)*

De meeste onderzoeksresultaten zijn volgens ons vertekend omdat niet duidelijk is welke definitie van termen als 'ontwikkeling' en 'jong kind' het onderzoek gebruikt; zie de inleiding en de bijlage. Wat volgens ons eerst en vooral nodig is dat er twee afstudeerrichtingen komen: 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' en dat zowel in het gemeenschappelijke voortraject als in elk van beide richtingen de psychologische en neurologische ontwikkeling van het kind tussen geboorte en een jaar of 12, 13, waarvan de bijlage enkele fasen aanstipt, de grondslag is, voor zowel de theoretische achtergrond en verdieping als voor het praktische handelen met de leerlingen.

Het onderzoeksverslag schrijft niet alleen hier maar op vele plaatsen in termen van 'leeftijdsspecialisaties'. Op zijn best is dit een verschrijving voor 'ontwikkelingspsychologisch verschillende kinderen', maar op zijn slechts zit er onbekendheid met de psychologische ontwikkeling van het kind

achter, die niet in termen van kalenderleeftijden en/of schoolgroepen begrepen dient te worden maar in termen van elkaar opvolgende en uit elkaar ontstane psychologische en neurologische structuren.

De minimale omvang van wat nu specialisaties 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' heten, is 60 studiepunten. We begrijpen dat dat overeenkomt met één studiejaar. Voor de WSK is dit veel te weinig. Wij zetten in op 2,5 tot 3 studiejaar voor een van de twee afstudeerrichtingen na een gemeenschappelijke opleiding van 1 tot 1,5 studiejaar.

Op 15 maart 2017 heeft het LOBO de WSK uitgenodigd mee te doen aan de herijking Generiek. De WSK heeft op 22 april 2017 zijn suggesties ingediend. Echter, toen de nieuwe kennisbasis Generiek er in februari 2018⁹ was, bleek ze op de onhoudbare uitgangspunten over het (jonge) kind en zijn ontwikkeling in de rechterkolom in de bijlage (deze brief) te zijn gestoeld en hebben we het LOBO laten weten dat de kennisbasis op onhoudbare uitgangspunten is gestoeld: 'We hopen dat u een discussie over de empirische basis van het stuk, die volgens ons ontbreekt, zult bevorderen, zodat Kennisbasis Generiek het jonge kind de aandacht zal geven die het verdient. Immers: "Een kleuter is geen schoolkind". Wanneer u het niet eens bent met onze zienswijze, stellen we het op prijs wanneer u ons, met de noodzakelijke onderbouwing, op de hoogte stelt van het waarom van ons ongelijk' (5 maart 2018). Daar is nooit een reactie op gekomen. We hechten onze suggesties van 22 april 2017 en onze brief aan het LOBO van 5 maart 2018 aan.

C. Gezien de onduidelijke definities van kernbegrippen als 'ontwikkeling' en 'jong kind' is het ondoenlijk het onderzoeksverslag zelfs maar bij benadering volledig te bespreken: we zouden de punten A en B voortdurend moeten herhalen. Daarom beperken we ons tot zestien passages die we kort becommentariëren.

1. *'Geen enkele pabo pretendeert met een specialisatie, profilering of minor een volgroeide specialist op een bouw, vak of thema af te leveren. Doelstelling van de pabo's blijft om startbekwame en breed bevoegde leraren af te leveren' (p.6).*

Volgens de WSK leveren de meeste pabo's geen leerkrachten af die startbekwaam zijn voor het geven van verantwoord kleuteronderwijs'.

2. *'Pabo's zijn in doorsnee tevreden over de huidige invulling van de specialisaties ('Jong Kind' en 'Ouder Kind')' (p.6) en 'Bij de geïnterviewde pabo's is er in doorsnee tevredenheid over de huidige invulling van de specialisaties en met name over de impuls die in de afgelopen jaren aan de ('Jong Kind')-richting is gegeven' (p.34).*

Volgens de WSK heeft deze tevredenheid een hoog slager-keurt-eigen-vlees-gehalte. We tekenen hierbij aan dat de pabo's en hun docenten net als de WSK en zijn leden slachtoffer zijn van een geschiedenis die naar 1929 teruggaat. In dat jaar introduceerde de eerste hoogleraar onderwijskunde Philip Kohnstamm (1875-1951) in ons land namelijk de gedachte dat de psychologische ontwikkeling niet zou bestaan en dat de intelligentie van buitenaf verbeterd zou kunnen worden. Deze gedachte is in 1946 in het Pedagogische Instituut geïnstitutionaliseerd, waar via-via vrijwel alle huidige hoogleraren ontwikkelingspsychologie, opvoedkunde en onderwijskunde vandaan komen.¹¹

3. *'Pabo's werken niet met gespecialiseerde, aparte teams voor de specialisaties; de integraliteit van het curriculum en van het team wordt eerder van belang geacht' (p.6).*

Volgens de WSK bevestigt dit dat wat nu specialisaties 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' wordt genoemd, in feite ontoereikend is: werkelijke specialisaties vooronderstellen docenten die zelf specialist zijn in 'Jong Kind' dan wel 'Ouder Kind' om de differentiatie in twee afstudeerrichtingen 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' aan te kunnen bieden, noodzakelijk om de problemen in het kleuteronderwijs op te lossen.

4. *'In de kleutergroepen worden de lesaanpak en -voorbereiding als wezenlijk anders gezien dan in de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs (zie ook hoofdstuk 3), wat een gespecialiseerde voorbereiding rechtvaardigt' (p.9).*

Volgens de WSK is lesgeven aan kleuters inderdaad wezenlijk anders dan aan midden- en bovenbouwkinderen. Afstudeerrichtingen 'Jong Kind en Ouder kind zijn hierdoor gerechtvaardigt.

5. *'De lesbevoegdheid dient in principe breed te blijven; na een specialisatie "oudere kind" aan een pabo is een leerkracht ook bevoegd voor de onderbouw po [...]. De brede bevoegdheid draagt ook weer bij aan de aantrekkelijkheid van de opleidingen (en van het beroep). Dit impliceert dat specialisaties in principe de kenmerken hebben van uitbreidingen en verdiepingen bovenop de basisopleiding en dat specialisaties dus geen zelfstandige studievarianten zijn die leiden tot nader afgebakende lesbevoegdheden'* (p.10).

Een specialisatie kan volgens de WSK de werkdruk verlagen die veel afgestudeerden ervaren wanneer ze het gevoel hebben te weinig bekwaam te zijn om een groep 1/2 op verantwoorde wijze te kunnen draaien. Deze stress die ontstaat door onzekerheid over bekwaamheid leidt tot burn-outs en doet leerkrachten besluiten het onderwijs vroegtijdig te verlaten.

Een leerkracht met een specialisatie 'oudere kind' is niet zonder meer bevoegd voor de onderbouw, dit vraagt een aparte specialisatie, omgekeerd geldt uiteraard hetzelfde. Een brede lesbevoegdheid impliceert het ontkennen of negeren dat de psychologische en neurologische ontwikkeling een feit is en dat zowel voor het jonge, als voor het oudere kind een specifiek andere aanpak noodzakelijk is.

6. Onder het kopje 'Uitgangssituatie primair onderwijs: kennisbases pabo': *'Voor de pabo's zijn in de afgelopen jaren kennisbases beschreven [...]. Opdracht [...] was om een overzicht te geven van de kennis die voor iedere leraar minimaal noodzakelijk is. Het resultaat van deze inzet betreft ten eerste een generieke kennisbasis: de beroepsgebonden kennis waarover elke leraar moet beschikken en die niet specifiek aan één schoolvak of vakdidactiek is gekoppeld. Dit gaat om kennis over het kind in ontwikkeling, onderwijzen en opvoeden en over kwaliteit en innovatie. [...] De generieke kennisbases beschrijft waaraan de vakbekwame leraar moet voldoen'* (p.11).

Volgens de WSK dient de kennisbasis Generiek van februari 2018¹⁰ juist niet het uitgangspunt te zijn van onderzoek en/of beleid omdat die kennisbasis berust op onhoudbare uitgangspunten over het (jonge) kind en zijn ontwikkeling; zie de inleiding en de rechterkolom in de bijlage. Uitgangspunt zouden de houdbare uitgangspunten in de eerste kolom van bijlage II moeten zijn.

7. *'De inzet op versterking van de specialisatiemogelijkheden ('Jong Kind' en 'Ouder Kind') is vanuit het landelijk overleg van de pabo's (LOBO) ondersteund met een gezamenlijk project 'Het jonge kind op de pabo'/'Versterk'. [...] Achtergrond daarvan is dat binnen pabo's en binnen het LOBO werd waargenomen dat de gespecialiseerde kennis over het jonge kind langzaam was weggezakt. Dat proces van deels wegzakende gespecialiseerde kennis over het jonge kind hangt mede samen met de samenvoeging in 1984 van de kleuterscholen en de lagere scholen tot basisscholen voor groepen 1-8 en met de fusie in 1985 van de opleidingen tot kleuterleid(st)er (de kleuterkerkschool of KLOS) en de Pedagogische Academies tot de huidige pabo's die een brede opleiding en bevoegdheid voor onderwijs aan groepen 1-8 bieden. Vanaf ongeveer 2012 wordt door pabo's en in LOBO-verband nadrukkelijk ingezet op het weer versterken van de kennis over het jonge kind en de integratie daarvan in de pabo-opleiding'* (p.12).

Volgens de WSK is het juist dat de gespecialiseerde kennis over het jonge kind is weggezakt en dat dat samenhangt met de samenvoeging in 1984 van kleuterscholen en lagere scholen tot basisscholen, maar dat het probleem toch diepere wortels heeft (zie punt b hierboven bij Kohnstamm (1929) en Langeveld (1946) en dat de kennis over het jonge kind vanaf ongeveer 2012 niet werkelijk wordt versterkt omdat de pogingen tot dat versterken vanuit onhoudbare uitgangspunten over het (jonge) kind en zijn ontwikkeling zijn gedaan; zie u nogmaals bijlage II.

8. *'Meestal wordt ('Jong Kind') gedefinieerd als groep 1-4 en 'Ouder Kind' als groep 5-8' en 'het benoemen door het LOBO van ('Jong Kind') als 0-7 jaar en 'Ouder Kind' als 8-14 jaar'* (p.28).

Volgens de WSK dient het kind niet in termen van schoolgroepen en/of kalenderleeftijden begrepen te worden maar in termen van psychologische structuren; zie bijlage II, met name in de eerste kolom onder 'Ontwikkeling' en 'Jong kind'.

9. *'De specialisaties ('Jong Kind') en ('Ouder Kind') beslaan meestal (bij ruim de helft van de pabo's) het gehele derde studiejaar. Het afstudeerjaar na het specialisatiejaar staat formeel los van de specialisatie, maar studenten hebben veelal de mogelijkheid om de afstudeerstage, eindschrijving en andere keuzes (minor, profiervak) in jaar 4 in lijn met de leeftijdsspecialisatie te maken. De specialisatie duurt*

dan feitelijk twee jaar. Blijkens de tien verdiepende interviews doen de meeste studenten dit ook' (p.29).

Volgens de WSK is dit een positieve tendens in de goede richting en kan bij deze praktijk aangesloten worden om de twee afstudeerrichtingen 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' in te stellen in de geest van wat we daarover in §1.1, C hebben geschreven.

10. 'Per saldo is er binnen de pabo's een relatief omvangrijke en diverse keuzeruimte, met keuzes voor (1) [...], (2) [...] en/of (3) [...], (4) [...] en/of (5) [...] en (6) [...]. Daar komen dan nog bij de keuzes voor (7) de leeftijdsspecialisatie en (8) [...]' (p.31).

Volgens de WSK onderstreept het feit dat de huidige specialisaties 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' kennelijk één van de acht keuzeruimtes is, dat de aandacht aan de pabo's voor het jonge kind kwalitatief en kwantitatief veel te gering is en dat een uitvoeren van het regeerakkoord spoedig en krachtig ter hand dient te worden genomen door het jonge kind en het oudere kind uit de sfeer van keuzeruimtes te halen en tot kern van twee afstudeerrichtingen te maken.

11. 'De JK- en OK-thema's zijn veelal in grotere modules en in generieke vakken verwerkt en er wordt in het algemeen niet apart getoetst op de inhoudelijke thema's' (p.32) en 'Geen van de geïnterviewde pabo's werkt met gespecialiseerde, aparte teams voor de OK- of JK-richting' (p.33).

Volgens de WSK onderstrepen ook deze twee zinnen dat de aandacht voor het jonge kind aan de pabo's te gering is en dat de afstudeerrichtingen 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' er dienen te komen met daartoe gespecialiseerde docenten – om de reeds vele jaren bestaande problemen in het kleuteronderwijs op te lossen.

12. 'Bij drie van de tien pabo's is voorts opgemerkt dat de specialisatie – in de woorden van één geïnterviewde – deels een 'wassen neus' is, omdat het curriculum gedicteerd wordt door de brede kennisbasis en de pabo dus primair generalisten opleidt. De ruimte om diepgaand inhoudelijk te specialiseren in een bouw is beperkt. De focus op stages wordt daarbij als positief gezien, maar de ruimte voor echt inhoudelijke verdieping in het onderwijs of in de persoonlijke begeleiding is relatief gering. De ambitie is er vaak wel om intensiever te specialiseren' (p.34).

Volgens de WSK onderstrepen de woorden 'deels een "wassen neus"' onze analyse en kan de regering bij het instellen van twee afstudeerrichtingen 'Jong Kind' en 'Ouder Kind' aansluiten bij de ambitie om intensiever te specialiseren, die volgens het onderzoeksverslag kennelijk aan veel pabo's leeft en waarvan ons enkele voorbeelden bekend zijn.

13. 'Het beste scoren de inhoudelijke verdieping op de thema's: [...] "theorieën over ontwikkeling jonge kind (ontwikkelfasen, zone van naaste ontwikkeling)"' (p.41), terwijl in tabel 5.6 (p.42) slechts over 'Theorieën over ontwikkeling jonge kind' wordt gesproken.

Volgens de WSK onderstreept dit de zwakte van de onderzoeken waar het onderzoeksverslag op is gebaseerd. Immers, wie alleen naar tabel 5.6 kijkt, zou de indruk kunnen krijgen dat de psychologische ontwikkeling van het kind goed aan bod komt – dat thema scoort met 4,0 en 3,7 zelfs het hoogste van de acht thema's in de tabel. In werkelijkheid gaat de zone van de naaste ontwikkeling juist niet over de psychologische ontwikkeling van het kind maar is dat hét begrip waarop 'ontwikkeling' in de zin van 'ontwikkeling van buitenaf' (bijlage, rechterkolom) de afgelopen jaren gestalte heeft gekregen. In de brief die we op 15 maart 2017 aan het LOBO hebben overhandigd hebben we er dit over geschreven – 'ontwikkelingsgericht onderwijs (OGO) is een specifieke maar aan de pabo's dominante vorm van 'ontwikkeling van buitenaf':

'We hebben al vele jaren de indruk dat de overgrote meerderheid van de pabo's de studenten in theoretisch en praktisch opzicht niet, onvolledig of onjuist vertrouwd maakt met de psychologische ontwikkeling van het jonge kind. Die indruk wordt ruimschoots bevestigd in de drie afleveringen van *Georganiseerd afkijken* van Sardes en het LOBO. We geven uit elk van de drie slechts één voorbeeld:

Voorbeeld 1. Over de Haagse Hogeschool: 'De pabo van de Haagse Hogeschool zit op het gebied van de kleuters meer aan de kant van het ontwikkelingsgericht onderwijs' en 'De Haagse Hogeschool heeft natuurlijk ook een eigen visie op leren en onderwijs. Er is gekozen voor Ontwikkelingsgericht opleiden en Competentiegericht werken' (*Georganiseerd afkijken*, p.18, kolom 2 en p.20, kolom 2).

Voorbeeld 2. Over Driestar educatief in Gouda: 'Ontwikkelingsgericht onderwijs (OGO) is de leidraad voor het onderwijs' (*Georganiseerd afkijken 2*, p.6, kolom 1).

Voorbeeld 3. Over de Katholieke Pabo Zwolle: 'Ontwikkelingsgericht onderwijs (OGO) krijgt veel aandacht in het curriculum. Natuurlijk maken de studenten kennis met de andere visies, maar er is gekozen voor OGO, omdat het aansluit bij de visie van de pabo' (*Georganiseerd afkijken 3*, p.13, kolom 1).

In alle drie de voorbeelden is er sprake van onderwijs dat als het ware 'trekt' aan de ontwikkeling, het vooruitlopend onderwijs.

Omgekeerd zijn we over de psychologische ontwikkeling van het kind in geen van de drie afleveringen iets tegengekomen, vandaar onze opmerking dat de psychologische ontwikkeling wordt genegeerd.'

14. In tabel 5.7 (p.42) blijken vier groepen onderzocht te zijn op de 'Mate waarin startende leraren zijn voorbereid op de onderbouw volgens vóór 2013 afgestudeerden', waaronder 'Leraren po'.

We hebben ons afgevraagd of hier alle leerkrachten van alle schoolgroepen 1-8 onder vielen of slechts die van de schoolgroepen 1-2 of 1-3. We vonden dit een groot verschil en konden ons moeilijk voorstellen dat maar liefst 30% van de leerkrachten van de groepen 1-2 'Weet niet/kan onvoldoende beoordelen' zou antwoorden en dat slechts 51% (24+27%) 'meer aandacht' of 'veel meer aandacht' zou antwoorden en konden die 30% wel goed plaatsen in het geval leerkrachten van de groepen 3-8 of 4-8 ook aan het onderzoek mee hebben gedaan omdat bovenbouwleerkrachten weinig tot geen kennis van en inzicht heeft in wat kleuteronderwijs inhoudt zodat ze volkomen terecht 'Weet niet/kan onvoldoende beoordelen' antwoorden.

Daarom hebben we ResearchNed geschreven: 'In tabel 5.7 op p.42 noemt u 'Leraren po' als een van de vier ondervraagde categorieën. Hoe was de verdeling van deze leraren over de schoolgroepen 1-8?' (e-brief van 30 januari 2019).

ResearchNed zond ons op 1 februari 2019 de verdeling van de respondenten over groep 1-8 toe:

	Voor-schoolse groep/peuters	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Groep 4	Groep 5	Groep 6	Groep 7	Groep 8	Totaal
Weet ik niet/kan ik onvoldoende beoordelen	0%	12%	12%	14%	25%	35%	31%	44%	43%	30%
Startende leraren zijn m.i. goed voorbereid	0%	4%	4%	4%	4%	5%	3%	1%	3%	3%
Startende leraren missen nog vaardigheden, maar dat verbetert vanzelf met ervaring en eventueel nascholing	0%	12%	13%	20%	17%	19%	19%	13%	11%	16%
De pabo zou meer aandacht moeten besteden aan specifieke kennis en vaardigheden voor de onderbouw	0%	33%	34%	33%	33%	29%	25%	18%	15%	24%
De pabo zou veel meer aandacht moeten besteden aan specifieke kennis en vaardigheden voor de onderbouw	100%	38%	37%	29%	21%	12%	22%	24%	28%	27%
n	1	96	98	92	84	95	91	78	72	360

Om meer overzicht te krijgen hebben we de antwoorden 2 en 3 bij elkaar opgeteld en de antwoorden 4 en 5 en kwamen toen tot de volgende percentages, die volgens ons een beter overzicht bieden (daarbij de ene respondent onder 'voorschoolse groep/peuters' weglatend):

Groep	1	2	3	4	5	6	7	8	totaal
Weet niet/...	12	12	14	25	35	31	44	43	30
Goed / verbetert vanzelf	16	17	24	21	24	22	14	14	19
Slecht / zeer slecht	71	71	62	54	41	47	42	43	51

Hieruit blijkt inderdaad – om ons tot de leerkrachten van de groepen 1, 2, 7 en 8 te beperken:

- dat de leerkrachten van de groepen 1 en 2 laag scoren op ‘Weet ik niet/kan ik onvoldoende beoordelen’ (beide 12%) en die van de groepen 7 en 8 hoog (44% respectievelijk 43%);
- dat de leerkrachten van de groepen 1 en 2 hoog scoren op ‘pabo moet (veel) meer aandacht geven’ (beide 71%) en die van de groepen 7 en 8 laag (42% respectievelijk 43%).

Het onderzoek van ResearchNed bevestigt met deze aanvulling dus in feite wat de WSK altijd al heeft beweerd en ook het onderzoek van Kamerlid M. Rog bevestigde (onder meer www.youtube.com/watch?v=LrGF57VUcwo), namelijk dat de leerkrachten van de groepen 1 en 2 van mening zijn dat de pabo's studenten structureel onvoldoende opleiden tot startbekwame leerkrachten voor de groepen 1 en 2 en dat er – in het verlengde hiervan – behoefte is aan een ‘aparte lerarenopleiding voor het jonge kind’ (Rogs woorden die de WSK geheel bijvalt).

15. *‘In de open antwoorden is het vaakst genoemd de behoefte aan een meer specifieke voorbereiding op onderwijs voor kleuters’ (p.43).*

Volgens de WSK geven deze open antwoorden beter dan de vragenlijstvragen aan waar de schoen wringt aan de pabo's: ook pabostudenten en recent afgestudeerden hebben een grote behoefte aan een meer specifieke voorbereiding op onderwijs voor kleuters.

16. Een van de onderzoeksvragen, geformuleerd in 'V17. *Ter afsluiting: we zouden heel graag met een groepje leraren (circa 10) met de specialisatie Jonge Kind de voorbereiding op het kleuteronderwijs nader bespreken’ (p.95).*

Omdat de WSK in het onderzoeksverslag niets over deze gesprekken kon vinden, hebben we ResearchNed gevraagd waar in het verslag melding is gemaakt van die gesprekken (e-brief van 30 januari 2019). ResearchNed antwoordde: ‘Dit bleek evenwel niet binnen de onderzoekstermijn te realiseren, door agendaproblemen; groepen bleven per datum te klein’ (e-brief van 31 januari 2019).

We betreuren het zeer dat deze gesprekken niet hebben plaatsgevonden, de WSK had hieraan graag haar medewerking verleend. Dat ResearchNed in het onderzoeksverslag niets heeft gemeld over het niet-plaatst vinden van deze gesprekken vinden wij kwalijk en een gemiste kans.

Bijlage V Verbod op statistisch genormeerde kleutertoetsen

A. De minister schrijft over 'schoolse toetsen': *'zullen scholen naar verwachting vanaf 2021 geen schoolse LVS-toetsen voor kleuters meer kunnen gebruiken'* en *'dat Cito hiermee toch een schoolse kleutertoets aan het ontwikkelen is.'*

Daarmee lijkt de minister bij de terminologie van het Cito aan te sluiten want in het kader van het normeringsonderzoek bij 'Kleuter in beeld – Taal' spreekt het Cito ook over 'schoolse toetsen': *'In het regeerakkoord is afgesproken dat kleuters geen schoolse toetsen meer hoeven te maken'* (brief van het Cito aan basisscholen van 29 oktober 2018).

Zoals we op 9 november 2018 aan het Cito hebben laten weten, wordt er in het regeerakkoord niet over een verbod op 'schoolse toetsen' gesproken maar kortweg over een verbod op 'toetsen', wat in het licht van de motie Rog van 31 oktober 2013 verstaan dient te worden als een verbod op 'landelijk genormeerde kleutertoetsen' (www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2013Z20889&did=2013D43132) en dat dient weer verstaan te worden als 'kleutertoetsen die met inferentiële statistiek landelijk zijn genormeerd'. En dat is weer in overeenstemming met de toelichting van de regering op haar afkondiging van het verbod: *'bezwaren tegen de normering van deze toetsen, waarbij de individuele scores van een kleuter worden afgezet tegen landelijke gemiddelden'* en *'Deze vorm van normeren doet onvoldoende recht aan het feit dat kleuters zich sprongsgewijs ontwikkelen'* (www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/documenten/kamerstukken/2018/07/06/kamerbrief-over-kleutertoetsen, onze cursiveringen).

B. De minister schrijft: *'Ook observatie-instrumenten zullen aan bepaalde eisen moeten voldoen en moeten worden genormeerd.'*

We zijn het hiermee eens, maar er zijn twee soorten toetsen en ook twee soorten normeringen:

- In proeven wordt genormeerd naar een empirisch getoetste en houdbaar gebleken theorie; een proef is dan ook een objectief observatie- en/of meetinstrument.
- In tests wordt genormeerd naar de klokkromme – de normering is louter inferentieel-statistisch van aard; een tests is daarom louter getalsmatig en is niet alleen geen objectief observatie- en/of meetinstrument maar kan dat per definitie ook niet zijn. Immers, 'objectief' betekent 'wat het onderzoeksobject betreft' – in dit geval 'wat het kind betreft'. Vanwege de inferentieel-statistische normering met de klokkromme is de uitslag per kind een procentuele afwijking van een populatiegemiddelde terwijl afwijken van een gemiddelde geen kindkarakteristiek is.

C. Een groot probleem in de groepen 1/2 met tests is dat tests per definitie niet kunnen onderscheiden wat de oorzaak is, binnen kinderen die laag scoren, (score E staat voor 'tussen 40% en 50% onder het gemiddelde'). Er zijn kinderen die E scoren omdat ze ergens nog niet rijp voor zijn. En er zijn kinderen die E scoren omdat ze wel ergens rijp voor zijn maar bijvoorbeeld slecht onderwijs krijgen en/of vanwege een persoonlijk probleem (ziekte, trauma, ruzies, scheiding, overlijden enzovoort). Toch is er in beide gevallen veelal een druk om het kind een behandelprogramma te geven.

Een behandelprogramma heeft slechts zin bij een kind dat rijp is voor de leerstof, maar het om welke reden dan ook, niet heeft opgepikt. Bij een kind dat nog niet rijp is, is een behandelprogramma verspilde moeite omdat de hersenen de stof nog niet kunnen verwerken en is andere interventie nodig.

De uitslag van de test signaleert op zijn best dat er een probleem is. De uitkomst van een proef daarentegen geeft meteen helderheid over de ontwikkeling.

Noten

- 1 Zie ook onze brieven van 19 (aan de woordvoerders basisonderwijs van de regeringspartijen), 20 februari 2018 (aan de woordvoerders basisonderwijs van de andere partijen) en 5 maart 2018 (aan de ministers Van Engelshoven en Slob). Naast de zes nu volgende punten is er een zevende punt. Op 5 november 2013 heeft de Tweede Kamer namelijk uitgesproken dat Citotests niet meer verplicht zijn in de groepen 1 en 2; www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2013Z20889&did=2013D43132.
- 2 www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2013/04/Zwartboek-Kleuters-in-de-knel-april-2013-LR.pdf.
- 3 www.npo.nl/de-monitor/21-02-2016/KN_1676827.
- 4 www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016Z05026&did=2016D10290.
- 5 www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2016A01894.
- 6 Op 21 april 2017 heeft de WSK hierover een brief aan de Tweede Kamer geschreven; www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2017/04/2017-04-21_reactie-wsk-op-brief-van-regering-van-03-17-over-pabospecialisatie-jong-kind.pdf. Wij waren en zijn nog steeds van mening dat de toenmalige staatssecretaris aan de Tweede Kamer geen juist beeld geeft gegeven van die bijeenkomst op 14 december 2016.
- 7 www.youtube.com/watch?v=LrGF57VUcwo.
- 8 www.vpro.nl/programmas/opgejaagd/aflevering-3.html.
- 9 'De WSK vindt het aantrekkelijker maken van het beroep een verkeerd uitgangspunt. Wij denken dat de eigenlijke en enige reden voor die differentiëring het verschil tussen kleuter en schoolkind, in zowel psychologisch als neurologisch opzicht, zou moeten zijn. Met name de kennis van de ontwikkeling van het jonge kind en de daarbij horende specifieke benadering is de laatste decennia een manco in de opleiding. De WSK is van mening dat juist die differentiëring het beroep van leraar weer aantrekkelijk zal maken en dat door de keuzemogelijkheid voor het jonge, dan wel het oudere kind meer jongens voor het vak van leerkracht zullen kiezen' (onze brief van 5 maart 2018 aan de ministers Van Engelshoven en Slob).
- 10 www.10voordeleraar.nl/documents/kennisbases_pabo/kennisbasispabo.pdf.
- 11 E. Vervaeet (lid van de kerngroep van de WSK), *Basisonderwijs zonder basis*, Rotterdam, Gelling, 2016, p.49 ('Gesloten netwerk').